

# תהילים

## סיכום לבגרות

### תנ"ך ממ"ד כתה יא'

#### 5 יחידות

דודי זינגר

## פרק כג'

### משל הרועה/שה ומשל המארח/אורח

#### חלוקת הפרק:

המזמור בנוי משני משלים:

משל השה/הרועה

משל האורח/המארח.

#### פסוקים א-ד:

דוד ממשיל את הקב"ה לרועה, ואת עצמו- לשה. הוא מתאר את הנהגתו הטובה של הרועה, המוביל את השה בדרכים נוחות ושלוות ודואג לכל מחסורו.

א מְזַמֵּר לְדָוִד: **יְהוָה רֹעִי, לֹא אֶחְסָר.**  
ב בְּנֵאוֹת דָּשָׂא, יִרְבִּיצֵנִי; עַל-מֵי מְנַחֹת יִנְהַלֵּנִי.  
ג נִפְשִׁי יִשׁוּבָב; יִנְחֵנִי בְּמַעְגְלֵי-צֶדֶק, לְמַעַן שְׁמוֹ.  
ד גַּם כִּי-אֶלֶף בָּגִיא צִלְמוֹת, לֹא-אֵירָא רָע-- כִּי-אֶתָּה עֹמְדֵי  
שֶׁבֶטְךָ וּמִשְׁעֲנֵתְךָ, הִמָּה יִנְחַמֵּנִי.

#### פסוקים ה-ו:

הפעם ממשיל דוד את עצמו לאורח, ואת הקב"ה- למארח. המארח מאכיל ומשקה את אורחו, ואף דואג להגנה מפני "צורריו", הנמצאים מחוץ לבית, כך רואה דוד את ה' שדואג לכל צורכו ומגן עליו מפני צורריו.

ה **תַּעֲרֹךְ לִפְנֵי, שְׁלַחַן--** נֶגֶד צַרְרֵי;  
דְּשַׁנֶּת בְּשֶׁמֶן רֹאשִׁי, כּוֹסֵי רוּיָה.  
ו אֵד, טוֹב וְחֶסֶד יִרְדְּפוּנִי-- כָּל-יְמֵי חַיֵּי;  
וְשִׁבְתִּי בְּבֵית-יְהוָה, לְאָרְךָ יָמִים.

### המשמעות המשותפת של שני המשלים:

א. המשורר בוטח בה', הדואג לכל צרכיו, בדומה לרועה שדואג לצאן ולמארח הדואג לאורח.

ב. המשורר בוטח בה' שיציל אותו ויהיה איתו בזמנים קשים, מאחר והוא דואג לו כמו הרועה שדואג לצאן והמארח שדואג לאורח.

המשמעות המשותפת: ביטחון המוחלט של המשורר בה'.

### הבדלים בין משל הרועה ( פס' א'-ד') ומשל האורח ( פס' ה'-ו'):

א. במשל הרועה מודה דוד לה' על ההווה ( ה' רעי לא יחסר)

ובמשל המארח מודה דוד לה' גם על העתיד ( תערוך לפני שולחן)

ב. במשל הרועה מודה דוד לה' על כך שהוא דואג למלא את מחסורו,

( בְּנֵאוֹת דָּשָׁא, יִרְבִּיצְנִי- דאגה למזון)

ובמשל המארח מודה דוד לה' שדואג לו גם עבור מותרות

(דְּשִׁנָּת בְּשֶׁמֶן רֵאשִׁי, כּוֹסֵי רְנִיָּה- דאגה למותרות).

ג. במשל הרועה מודה דוד לה' על עזרה מתמשכת כמו רועה שתמיד דואג לצאן,

ובמשל המארח מודה דוד לה' על דאגה חד פעמית, כמו מארח שדואג לאורח לזמן

קצר.

### האם המזמור אישי או לאומי?

המפרשים חלוקים לגבי מזמור כג', האם הוא עוסק בחייו האישיים של דוד או שמדובר במזמור לאומי העוסק בעם ישראל.

### המלבי"ם - המזמור אישי:

עוסק בחייו האישיים של דוד:

### פסוקים א'-ד' עוסקים בתיאור חייו של דוד עד שהפך למלך,

" ה' רעי" – התקופה השקטה בה דוד היה רועה צאן  
" גם כי אלך בגיא צלמות" – בזמן שברח דוד מפני שאול.

### פסוקים ה'-ו' עוסקים בתיאור חייו של דוד כמלך בירושלים.

" תערוך לפני שולחן" – מתאר את זמן מלכות דוד  
" דשנת בשמן ראשי" – שמן המשחה.  
" כוסי רוויה" – תיאור מצב דוד כמלך השותה יין מלכות.

### מדרש - המזמור לאומי

עוסק במדברים שקרו לעם ישראל במדבר:

" ינחני במעגלי צדק" : מתאר נסים שקרו לעם ישראל במדבר : מן, מי- באר,  
" לא אירא רע כי אתה עמדי- ענני כבוד ( "וה' הולך לפניהם" )  
"שבטך" ( המקל שלך): מתאר ייסורים שהעניש ה' את בני ישראל.  
" משענתך" - והתורה שקבלו בני ישראל  
" תערוך לפני שולחן" – מתאר את המן שקבלו בני ישראל מה'.

### דעת מקרא - מזמור אישי.

מתאר מצבים שונים בחיי האדם של יציבות וחוסר יציבות, אך בכל מצב המשורר מבטא את בטחונו בה'.

**א מְזִמּוֹר לְדָוִד : יְהוָה רָעִי, לֹא אֶחָסֵר.**

**שאלה:** מה הקשר בין שני חלקי המשפט " ה' רעי , לא יחסר"?

**תשובה:** הקשר הוא של סיבה ותוצאה .

**הסיבה:** ה' רעי.

**התוצאה:** לא אפחד (אני לא מפחד).

**ב בְּנֵאוֹת דָּשָׁא, יִרְבִּיצְנִי ; עַל-מִי מְנַחֹת יִנְהַלְנִי.**  
**ג נִפְשִׁי יִשׁוּב; יִנְחֲנִי בְּמַעְגְלֵי-צֶדֶק, לְמַעַן שְׁמוּ.**

### המשל:

<b>הסבר</b>	<b>הפסוקים</b>
הרועה דואג לצאן שבאחריותו למקום שיש בו מרעה טוב , שיוכל לרבוץ ולנוח	<b>בְּנֵאוֹת דָּשָׁא, יִרְבִּיצְנִי</b>
הרועה דואג להביא את הצאן למקום בו המים ראויים לשתייה וזורמים לאט והיא יכולה לשתות מהם	<b>עַל-מִי מְנַחֹת יִנְהַלְנִי</b>
הרועה דואג שהצאן יקבל את כל הצרכים שלו ברגיעה ובשלווה ( אבן עזרא)	<b>נִפְשִׁי יִשׁוּב</b>
הרועה דואג שהצאן ילכו בדרכים נוחות ובטוחות	<b>יִנְחֲנִי בְּמַעְגְלֵי-צֶדֶק, לְמַעַן שְׁמוּ</b>

### הנמשל:

דוד מתאר משל שמטרתו לתאר שה' דואג לכל מה שאני צריך ושאוכל לחיות בשלווה וביטחון.

ד גם פי-אלף בגיא צלמות, לא-אירא רע-- פי-אתה עמדי; שבטד  
ומשענתד, המה ינחמני

### פירוש:

”בגיא צלמות” – עמק שקיימת בו סכנת חיים.

א. בפסוק זה מתאר המשורר מצב בו הוא נמצא בסכנת חיים, ולמרות זאת הוא מרגיש ביטחון בה' וחוסר פחד, מאחר שה' איתו.

ב. בפסוק זה מתאר המשורר מצב בו עם ישראל נמצא במצוקה ובסכנה בהליכתו במדבר, ובכל זאת הם לא פחדו שה' הלך איתם (ענני הכבוד).

### פירוש:

”שבטד ומשענתד, המה ינחמני”

שבטד = מקל, מבטא את המכה והייסורים שה' מעניש על ידם

משענתד = משענת, מבטא סיוע ותמיכה של ה' באדם.

המקל של הרועה משמש להכות בבהמות שלא הולכות בדרך הנכונה וגם כהגנה על הבהמות מפני החיות הרעות, שהרועה מבריח בעזרת המקל.

המשורר מבטא בכך את בטחונו בה' בכל דרך הנהגתו (המתבטאת דרך המקל), במידת הדין (בא לידי ביטוי במכות), ובמידת הרחמים (בא לידי ביטוי במשענת), שגם המכות וגם המשענת מטרתם להגן על הבהמות ולהולכים בדרך הישר, בדומה למידת הדין והרחמים ששניהם מטרתם להוביל את האדם בדרך הנכונה.

### שאלה:

כיצד השבט והייסורים מנחמים את המשורר?

### תשובה:

א. הייסורים מכפרים על עוונות האדם (רש"י).

ב. הייסורים מכוונים את האדם לדרך הנכונה (כמו הרועה המכה את הבהמה על מנת לכוון אותה לדרך הנכונה) (מלבי"ם)



א מזמור לדוד: יהוה רעי, לא אחסר.  
ב בנאות דשא, ירביצני; על-מי מנחות ינהלני.  
ג נפשי ישוב; ינחני במעגלי-צדק, למען שמו.  
ד גם כי-אלך בגיא צלמות, לא-אירא רע-- כי-אתה עמדי;  
שבטך ומשענתך, המה ינחמני

### הערה:

בין פסוקים א'-ג' לפסוק ד' מתואר שינוי מצב  
פסוקים א'-ג': מתואר מצב של שלוה בו הרועה דואג לצאן.  
פסוק ד': מתואר מצב של מצוקה וסכנת חיים.

### שימו לב:

בפסוקים א'-ג' בהם המצב המתואר הוא שלוה, המשורר מתאר את הרועה בגוף  
נסתר (ירביצני, ינהלני, ישוב, ינחני)  
בפסוק ד' בו מתואר מצב של מצוקה וסכנת חיים המשורר מתאר את הרועה (ה')  
בגוף שני (כי-אתה עמדי, שבטך ומשענתך)  
דווקא בזמן סכנה מרגיש המשורר את ה' כנוכח וקרוב יותר אליו

ה תַּעֲרָךְ לְפָנַי, שְׁלַח־ -- נִגְד צִרְרִי;  
דְּשַׁנֶּת בְּשֶׁמֶן רֵאשִׁי, כּוֹסֵי רוּיָה.

**הסבר:**

המשורר מבקש שה' שימלא את צרכיו וידאג לו לאוכל בדומה למארח שדואג למזון לאורחיו	תַּעֲרָךְ לְפָנַי, שְׁלַח־
המשורר מבקש שה' יגן עליו מאויביו המנסים לפגוע בו, כמו שהמארח מגן על אורחיו	נִגְד צִרְרִי
המשורר מבקש מה' שידאג לו מעבר לצרכיו הבסיסיים גם לדברי מותרות, כמו שמן המשמש לקוסמטיקה שאיננה חלק מהצרכים הבסיסיים של האדם. או משיחתו למלך שנעשת על ידי משיחה בשמן.	דְּשַׁנֶּת בְּשֶׁמֶן רֵאשִׁי,
המשורר מבקש מה' שימלא את כוסו ביין שירוה אותו ( ימלא את הצימאון ) גם כאן מדובר במותרות )	כּוֹסֵי רוּיָה

ו אֵד, טוֹב וְחֶסֶד יִרְדְּפוּנִי-- כָּל-יָמֵי חַיֵּי;  
וְשַׁבְּתֵי בְּבֵית-יְהוָה, לְאֶרֶץ יָמִים.

בקשות דוד בפסוק ו':

א. שה' יגמול איתו טוב וחסד כל הימים.

ב. שהוא יזכה לשבת בבית ה' ולעבוד את ה' לאורך ימים (רד"ק)

שאזכה לשבת בבית ה' לאורך ימים ולא אהיה מגורש ממקום למקום.

( מצודת דוד ).

**שים לב:** לפי הרד"ק בקשת דוד לשבת בבית ה' נובעת מצורך רוחני לעבוד את ה'.

**לפי מצודת דוד** בקשת דוד לשבת בבית ה' נובעת מצורך חומרי לגור

במקום קבוע.



## פרק ל'

### שירת הודיה של היחיד מצרתו

א מזמור: שיר-חנפת הבית לדוד.  
ב ארוממך יהוה, כי דליתני; ולא-שמחת איבי לי.  
ג יהוה אלהי-- שועתי אליך, ותרפאני.  
ד יהוה--העלית מן-שאל נפשי; חיייתיני, מיורדי- (מירדי-) בור.  
ה זמרו ליהוה חסידיו; והודו, לזכר קדשו.  
ו כי רגע, באפו-- חיים ברצונו:  
בערב, יליו בכי; ולבקר רנה.  
ז ואני, אמרתי בשלוי-- בל-אמוט לעולם.  
ח יהוה-- ברצונך, העמדתה להררי-עז:  
הסתרת פניך; הייתי נבהל.  
ט אליך יהוה אקרא; ואל-אדני, אתחנן.  
י מה-בצע בדמי, ברדתי אל-שחת:  
היודך עפר; היגיד אמתך.  
יא שמע-יהוה וחנני; יהוה, הנה-עזר לי.  
יב הפכת מספדי, למחול לי: פתחת שקי; ותאזרני שמחה.  
יג למען, יזמרך כבוד-- ולא ידם:  
יהוה אלהי, לעולם אוֹדך.

### הקדמה:

- במזמור זה המשורר מודה לה' שהציל אותו מצרות שונות.  
מזמור ל' הוא מזמור הודאה ומופעים בו כל המרכיבים של שירת ההודאה:
- א. תיאור הצרה שבה נמצא האדם.
  - ב. תיאור תפילתו של האדם לה' ובקשתו להצלה.
  - ג. תיאור הישועה.
  - ד. תודה לה' על הישועה.

צ.ת.י.ת- צרה, תפילה, ישועה, תודה

**הודאה לה' שהציל את המתפלל מצרות שונות:**

**ב אַרוֹמְמָד יְהוָה, כִּי דָלִיתָנִי ; וְלֹא-שָׁמַחַת אֵיבֵי לִי.**

**הסבר:**

המשורר מודה לה' שהרים אותו ממקום שפל ( אַרוֹמְמָד יְהוָה, כִּי דָלִיתָנִי).  
רש"י: דילתנני = הגבהתני כמו שדולים את הדלי ( מרימים את הדלי מהבאר)

**ג יְהוָה אֱלֹהֵי-- שׁוֹעֲתִי אֵלֶיךָ, וְתִרְפְּאֵנִי.**

**הסבר:**

המשורר מודה לה' על שהציל אותו ממחלתו :

**שים לב:**

המחלה נתפסת אצל המפרשים באופן שונה :

**האבן עזרא:** המחלה פיזית (גופנית) או מחלה לאומית של גלות מא"י והריפוי הוא הגאולה).

**דעת מקרא:** המחלה רוחנית הנובעת מחטאים וההודאה היא על כך שה' סולח ומאפשר את החזרה בתשובה.

**ד יְהוָה--הַעֲלִיתָ מִן-שָׂאוֹל נַפְשִׁי ; חֲיִיתָנִי, מִיּוֹרְדֵי- (מִיְרְדֵי-) בּוֹר.**

**הסבר:**

המשורר מודה לה' שהציל אותו מהגינום  
או שהציל אותו מעולם המוות ( שאול- עולם המוות).  
או שהציל אותו מהכלא ( יורדי בור)

ה זמרו ליהוה חסידיו; והודו, לזכר קדשו.

### הערה:

בפסוקים ב'-ד' מדבר המשורר אל ה' בגוף שני. (נוכח).

בפסוק ה' מדבר המשורר עם אנשים ( חסידי ה') על ה' שמוזכר בגוף שלישי (נסתר).

פסוקים ו'- יג' חוזר המשורר ומדבר אל ה' בגוף שני.

פסוק ה' יוצא דופן בכך שרק בו ה' מוזכר בגוף שלישי, כאשר בכל המזמור הוא מוזכר בגוף שני.

הסיבה לכך היא שזה הפסוק היחיד שבו המשורר מדבר אל אנשים וקורא להם להאמין בה' ובשאר הפסוקים המשורר משוחח עם ה'.

ו פי רגע, באפו-- חיים ברצונו:

### הסבר: (רש"י)

כי רגע קטן בחמתו (באפו), חיים ארוכים יש בהרצותו ובהתפייסו (חיים ברצונו).

גם כאשר ה' כועס זה לרגע קטן ואילו רצונו וקבלתו של ה' את האדם החוטא היא לאורך זמן.

במידת הכעס ה' פועל באופן זמני וקצר ואילו במידת הרחמים ה' פועל בזמן ממושך.

### ניגוד בפסוק:

אפו – ברצונו ( כעס מול התפייסות התרצות)

רגע- חיים ( זמן קצר בחיים מול כל החיים).

אצל ה' הכעס הוא רגעי, בעוד ההתפייסות היא לכל החיים.

ז ואני, אמרתי בשלוי-- בל-אמוט לעולם.  
ח יהוה-- ברצונך, העמדתה להררי-עז:  
הסתרת פניך; הייתי נבהל.

**הסבר:**

**פסוק ז':**

**ואני, אמרתי בשלוי-- בל-אמוט לעולם**

דוד מעיד על מצבו בזמנים שקטים ושלווים בהם הוא חשב שמצבו הטוב יתמיד לעולם, והדבר תלוי רק בו.

**פסוק ח':**

**ה' ברצונך, העמדתה להררי-עז**

המשורר מבין שמצבו הטוב תלוי בה' ולא בו-

**הסתרת פניך; הייתי נבהל.**

השינוי בהבנת המשורר את התלות שלו בה', קרה בגלל הצרות שבאו עליו

ט אֵלֶיךָ יְהוָה אֶקְרָא ; וְאֶל-אֲדֹנָי, אֶתְחַנֵּן.  
י מֵה-בָּצַע בְּדַמִּי, בְּרִדְתִּי אֶל-שְׁחַת:  
הַיּוֹדֵךְ עֶפֶר ; הַיִּגִּיד אֲמַתְךָ.  
יֵא שָׁמַע-יְהוָה וְחֲנֹנִי ; יְהוָה, הֲיֵה-עֲזֵר לִי.

### הסבר:

בפסוקים ט-י מתפלל המשורר ומבקש מה' שישאיר אותו בחיים.

” מֵה-בָּצַע בְּדַמִּי, בְּרִדְתִּי אֶל-שְׁחַת”

איזו תועלת (”מה בצע”), אם המות (”בדמי”) ואגיע לקבר (” ברדתי אל שחתי”)

”הַיּוֹדֵךְ עֶפֶר ; הַיִּגִּיד אֲמַתְךָ”

האדם שחוזר לעפר (נפטר) הוא יכול להודות לך?

### קושי:

פסוקים ב'-ו' המשורר מודה לה'

פסוקים ט'-יא המשורר מבקש מה' שיציל אותו מצרותיו

סדר הדברים היה צריך להיות הפוך, קודם בקשה להצלה ואחר כך הודאה על הצלתו.

הודאה ואח"כ בקשה להצלה?

### תירוץ:

המזמור נאמר לאחר שה' הציל את דוד, ולכן בתחילה מודה דוד לה', ואחר כך הוא משחזר את הצרה והקושי בו הוא היה ואת התחנונים שהוא התחנן לה' בשעת הצרה.

הצלה + הודאה והזכרת המצוקה.

**"לעולם" כתובה פעמיים במזמור ביטוי לשינוי בהשקפת עולמו של המשורר:**

המילה לעולם (לתמיד) כתובה בפסוק ז' ובפסוק יג', אך בכל פסוק השקפת עולמו של המשורר שונה.

ז ואני, אמרתי בשלוי-- בל-אמוט לעולם.

המשורר מאמין שהשלווה בה הוא נמצא תלויה בו ותמשך לעולם.

יג למען, יזמרך כבוד-- ולא ידם:

יהוה אלהי, לעולם אוֹדְךָ.

המשורר מבין שחיייו תלויים בה' ולכן הוא צריך להודות לה' תמיד.

ההבדל בתפיסת עולמו של המשורר מתחולל לאחר הצלתו על ידי ה' ממצוקתו, ופחדו של המשורר מהסתרת הפנים של ה' בעת מצוקתו. (פסוק ח': " ה' בְּרִצּוֹנְךָ, הַעֲמַדְתָּהּ לְהַרְרִי-עוֹ: הַסְתַּרְתָּ פָנֶיךָ; הֵייתִי נִבְהַל").

**הקשר בין כותרת המזמור ( פס' א' ) לבין המזמור:**

**א מזמור: שיר-חנכת הבית לדוד.**

דוד לא חיי בתקופת בית המקדש שנבנה לאחר מותו בימי בנו שלמה המלך, והמזמור פותח בציון אמירתו בעת חנוכת הבית.

**שאלה:**

כיצד יתכן שדוד מודה לה' על חנוכת בית המקדש, הרי הוא עוד לא נבנה?

**תשובה:**

- א. דוד כתב את המזמור בשביל שבעתיד לבוא לאחר בניית בית המקדש הראשון ( לדעת רש"י ) או בניית בית המקדש השני ( אבן עזרא ) .
- ב. המזמור נאמר על ידי דוד בעת חנוכת ביתו הפרטי
- ג. המזמור מדבר על בית שנחנך והוא משל לגוף האדם שנרפא ממחלתו. ( אבן עזרא )

**שימו לב:**

לדעת המפרשים שדוד כתב את המזמור עבור חנוכת בית המקדש- המזמור הוא לאומי.

לדעת המפרשים שדוד כתב את המזמור עבור חנוכת הבית האישי שלו – המזמור הוא אישי.

## פרק קז'

### הודיה על שיבת עם ישראל לארצו

#### הקדמה:

המזמור בנוי מפסוקי פתיחה וסיום העוסקים בגאולת עם ישראל ושיבתו לארצו, במרכז המזמור מוצגים ארבעה "בתים" כשבכל אחד מתוארת ישועה אחרת בתחילה נעסוק בפסוקי המסגרת ( הפותחים ומסיימים את הפרק), לאחר מכן נסביר על הישעות המופיעות בגוף הפרק.

#### פסוקים א'-ג':

א הָדוּ לַיהוָה כִּי-טוֹב: כִּי לְעוֹלָם חֶסֶד.  
ב יֵאמְרוּ, גְּאוּלַי יְהוָה-- אֲשֶׁר גָּאֵלְנוּ, מִיַּד-צָר.  
ג וּמְאֲרָצוֹת, קִבְּצָנוּ: מִמִּזְרַח וּמִמְעַרְב; מִצְפּוֹן וּמִיָּם

#### כותרת המזמור

א הָדוּ לַיהוָה כִּי-טוֹב: כִּי לְעוֹלָם חֶסֶד.  
עוסקת ברעיון המרכזי של המזמור, המשורר קורא לשומעיו להודות לה' על חסדיו הנצחיים (כִּי לְעוֹלָם חֶסֶד)

#### שאלה:

על אלו חסידים קורא המשורר לשומעיו להודות לה'?

#### תשובה:

ב יֵאמְרוּ, גְּאוּלַי יְהוָה-- אֲשֶׁר גָּאֵלְנוּ, מִיַּד-צָר.  
ג וּמְאֲרָצוֹת, קִבְּצָנוּ: מִמִּזְרַח וּמִמְעַרְב; מִצְפּוֹן וּמִיָּם

החסידים מפורטים בפסוקים ב'-ג' – החסידים הם **גאולת ישראל מיד צר** ו**שיבת העם לארצו**.

#### הערה:

**פסוק א'** קריאה כללית להודות לה' על חסדיו

**פסוקים ב'-ג'** פירוט מעשי החסד, גאולת ישראל מיד צר (אויבי ישראל) וחזרת עם ישראל לארצו.



### הערה:

**פסוקים א'-ג'** עוסקים בהודאה לה' של האנשים שה' גאל אותם וקבץ אותם מכל הארצות.

**פסוקים ד'-לב'** עוסקים בהודאה של ארבעה סוגי אנשים שה' הושיעה אותם :

א. הולכי מדבריות.

ב. אסירים שהשתחררו מהכלא.

ג. חולים שהתרפאו ממחלתם.

ד. יורדי הים שנצלו בסערה.

חז"ל למדו ממזמור זה מתי מתחייב האדם הפרטי באמירת ברכת "הגומל":  
ח.י.מ = חבוש ( שבוי), יורדי הים, ייסורים (חולה) , מדבר.

### שאלה:

מה הקשר בין המסגרת של המזמור ( פתיחה וסגירה העוסקים בהודאה לה'), לבין הפסוקים שבמרכזו ( ארבעת הנצלים מצרה שמודים לה')?

### תשובה:

לדעת המאירי כל המזמור עוסק בגאולת ישראל מן הגלות , והצרות המתוארות במהלך המזמור, אינם פרטיות אלא לאומיות , ומאפיינות את הצרות שעברו ישראל בגלות :

- הם נלקחים בשבי, והשבויים מעוברים גם דרך המדבר ,
- הם נלקחים כאסירים, והאסירים מדוכאים ונעשים חולים,
- והם נלקחים בשבי והשבויים מעוברים גם דרך הים המסוכן

### הערה:

הרבנות הראשית קבע לומר את מזמור זה בתפילת יום העצמאות , לדעת הרב יואל בן-נון קיום נבואת המזמור של חזרת עם ישראל לארץ ישראל מכל הארצות ומרוחות השמים עוסק בהקמת מדינת ישראל , שזהו הפעם היחידה בהיסטוריה בה התקבצו ישראל מכל ארצות העולם. בגאולת ישראל ממצרים או מבבל שבשני המקרים הגיעו החוזרים לארץ ישראל מאותו הכיוון ומאותה המדינה.

גוף המזמור - ארבעת סוגי האנשים המודים לה':

הקדמה:

פסוקים ד'-לב' עוסקים בהודאה של ארבעה סוגי אנשים שה' הושיעה אותם:

א. הולכי מדבריות.

ב. אסירים שהשתחררו מהכלא.

ג. חולים שהתרפאו ממחלתם.

ד. יורדי הים שנצלו בסערה.

- לכל קבוצה הקדיש המשורר בית משלהבית משלה.

- לכל בית תבנית קבועה בת ארבעה מרכיבים:

א. תיאור הצרה.

ב. הזעקה - ויצעקו אל-יהוה, בצר להם; ממצוקותיהם, יצילם

ג. הישועה.

ד. ההודיה - יודו ליהוה חסדו; ונפלאותיו, לבני אדם

שימו לב: פסוקי הזעקה וההודיה חוזרים על עצמם באותו מטבע לשון

תעו במדבר - הולכי מדבריות.

ד תעו במדבר, בישימון דרך; עיר מושב, לא מצאו.

ה רעבים גם-צמאים -- נפשם, בהם תתעטף.

ו ויצעקו אל-יהוה, בצר להם; ממצוקותיהם, יצילם.

ז ויזריקם, בדרך ישרה -- ללכת, אל-עיר מושב.

ח יודו ליהוה חסדו; ונפלאותיו, לבני אדם.

ישבי, חשך וצלמות - אסירים שהשתחררו.

ט כי-השביע, נפש שקקה; ונפש רעבה, מלא-טוב.  
 י ישבי, חשך וצלמות; אסירי עני וברזל.  
 יא כי-המרו אמרי-אל; ועצת עליון נאצו.  
 יב ויכנע בעמל לבם; כשלו, ואין עזר.  
 יג ויזעקו אל-יהוה, בצר להם; ממצקותיהם, יושיעם.  
 יד יוציאם, מחשך וצלמות; ומוסרותיהם לנתק.  
 טו יודו ליהוה חסדו; ונפלאותיו, לבני אדם.

ויגיעו, עד-שערי מות - חולים שהתרפאו.

טז כי-שבר, דלתות נחשת; ובריחי ברזל גדע.  
 יז אולים, מדרך פשעם; ומעונותיהם, יתענו.  
 יח כל-אכל, תתעב נפשם; ויגיעו, עד-שערי מות.  
 יט ויזעקו אל-יהוה, בצר להם; ממצקותיהם יושיעם.  
 כ ישלח דברו, וירפאם; וימלט, משחיתותם.  
 כא יודו ליהוה חסדו; ונפלאותיו, לבני אדם.

יורדי הים, באניות - יורדי הים

כב ויזבחו, זבחי תודה; ויספרו מעשיו ברנה.  
 כג [ יורדי הים, באניות; עשי מלאכה, במים רבים.  
 כד [ המה ראו, מעשי יהוה; ונפלאותיו, במצולה.  
 כה [ ויאמר--ויעמד, רוח סערה; ותרום גליו.  
 כו [ יעלו שמים, ירדו תהומות; נפשם, ברעה תתמוגג.  
 כז [ יחוגו וינועו, כשכור; וכל-חכמתם, תתבלע.  
 כח [ ויזעקו אל-יהוה, בצר להם; וממצוקותיהם, יוציאם.  
 כט יקם סערה, לדממה; ויחשו, גליהם.  
 ל וישמחו כי-ישתקו; וינחם, אל-מחוז חפצם.  
 לא יודו ליהוה חסדו; ונפלאותיו, לבני אדם.  
 לב וירוממוהו, בקהל-עם; ובמושב זקנים יהללוהו.

**פסוקי חתימת המזמור – העוסקים גם הם בהודאה לה'.**

**לג יִשֶׁם נְהָרוֹת לַמִּדְבָּר ; וּמִצְאֵי מַיִם, לְצִמְאוֹן.  
 לְד אֲרֶץ פְּרִי, לַמְּלָחָה ; מִרְעֵת, יוֹשְׁבֵי בָהּ.  
 לֵה יִשֶׁם מִדְבָּר, לְאֶגְם-מַיִם ; וְאֲרֶץ צִיָּה, לְמִצְאֵי מַיִם.  
 לוּ וַיּוֹשֶׁב שָׁם רְעֵבִים ; וַיְכַוְּנוּ, עִיר מוֹשָׁב.  
 לז וַיִּזְרְעוּ שְׂדוֹת, וַיִּטְעוּ כֶּרְמִים ; וַיַּעֲשׂוּ, פְּרִי תְבוּאָה.  
 לח וַיְבָרְכֵם וַיִּרְבּוּ מְאֹד ; וּבְהִמָּתֵם, לֹא יִמְעִיט.  
 לט וַיִּמְעָטוּ וַיִּשְׁחוּ-- מַעְצָר רַעַה וַיִּגּוֹן.  
 מ [ שִׁפְדָּ בּוֹז, עַל-נְדִיבִים ; וַיִּתְעַם, בְּתֵהוּ לֹא-דָרְךְ.  
 מֵא וַיִּשְׁגַּב אֲבִיוֹן מְעוֹנִי ; וַיִּשֶׁם כְּצֹאן, מִשְׁפָּחוֹת.  
 מֵב יִרְאוּ יִשְׂרָאֵל וַיִּשְׁמְחוּ ; וְכָל-עוֹלָה, קִפְצָה פִּיהָ.  
 מֵג מִי-חָקֶם וַיִּשְׁמַר-אֱלֹהִים ; וַיִּתְבוֹנְנוּ, חֲסָדֵי יְהוָה.**

הפסוקים בסוף המזמור בדומה לפסוקים בתחילת המזמור עוסקים בהודאה לה'.

**שימו לב!**

בתוך פסוקי ההודאה לה' משולבים ארבעה פסוקים המתארים מצוקה ( בצבע צהוב)

**שאלה:**

מדוע הזכיר בעל המזמור תיאורי פורענות בפסוקים העוסקים בגאולה?

**תשובה:**

הרב שמואל קליין מסביר שבפסוקים אלו מתוארת הגאולה כפי שתתגלה לעם ישראל שיחזור לארצו וימצא את הארץ עם ביצות ויובש ( פס' לגי-לד'), לאחר מכן יצליח להפריח את השממה ( פס' לה'-לז')- תיאור זה מתאים למצב שהיה בארץ ישראל בשנים הראשונות.

לאחר הפרחת השממה יהיה משבר שיגרם בגלל ההנהגה - ("עוצר" –יעצור בעמי, נדיבים = מנהיגים ), המנהיגים יגרמו לעצירת הפריחה. ( ויתעם בתהו לא דרך- משבר רוחני). משביר רוחני אותו אנו חווים לאורך שנות הגאולה, מצב בו רבים בעם ישראל אינם שומרים מצוות, ולבסוף תבוא הגאולה השלמה כפי שכתוב בפסוקים מא'-מב' "וישגב אביון מעוני וישם כצאן משפחות."

**פסוק מג':**

**מג מי-חכם וישמר-אלה; ויתבוננו, חסדי יהוה**

**הערה:**

בשביל להיות מסוגל להודות לה' בזמן שרואים שחלק מתהליך הגאולה כולל בתוכו זמנים קשים, יש צורך בישרות ובהתבוננות, ההסתכלות בצורה הנכונה (הישירה), היא שתביא את המתבונן לראות בתוך הקשיים של תהליך הגאולה את חסדי ה'.

**הערה:**

המזמור פותח בקריאה להודות לה' ומסיים בקריאה להתבונן על חסדי ה' בעולם. לפסוקים המסיימים את הפרק ומתארים את פעולות ה' בשעת הגאולה ובמרכזם פריחתה מחדש של הארץ (לה'-לחי) דומים לתיאורי הגאולה בספר ישעיהו פרק לה'.

תהילים קז'	ישעיהו לה'
לה ישם מדבר, לאגם-מים; וארץ ציה, למצאי מים	א יששום מדבר, וציה; ותגל ערבה ותפרח, כחבצלת
ז ויזרעו שדות, ויטעו כרמים; ויעשו, פרי תבואה.	ב פרח תפרח ותגל, אף גילת ורנן--כבוד הלבנון נתן-לה, הדר הכרמל והשרון; המה יראו כבוד-יהוה, הדר אלהינו.

## פרק קכא'

מזמורים של הנתונים בצרה או יוצאים לדרך חדשה או שבים מהגלות

ומחפשים עזרה וחיזוק

א שִׁיר, לַמַּעֲלוֹת:  
אָשָׂא עֵינֵי, אֶל-הַהָרִים-- מֵאֵין, יָבֵא עֲזָרִי.  
ב עֲזָרִי, מֵעַם יְהוָה-- עֲשֵׂה, שָׁמַיִם וָאָרֶץ.  
ג אֶל-יְתֵן לְמוֹט רִגְלֶךָ; אֶל-יָנוּם, שְׁמֹרֶךָ.  
ד הִנֵּה לֹא-יָנוּם, וְלֹא יִישָׁן-- שׁוֹמֵר, יִשְׂרָאֵל.  
ה יְהוָה שְׁמֹרֶךָ; יְהוָה צִלְּךָ, עַל-יַד יְמִינֶךָ.  
ו יוֹמָם, הַשֶּׁמֶשׁ לֹא-יִכָּפֶה; וַיֵּרַח בְּלִילָה.  
ז יְהוָה, יִשְׁמְרֶךָ מִכָּל-רָע: יִשְׁמֹר, אֶת-נַפְשֶׁךָ.  
ח יְהוָה, יִשְׁמֹר-צִאתְךָ וּבואֶךָ-- מֵעַתָּה, וְעַד-  
עוֹלָם.

### הקדמה:

שִׁירֵי הַמַּעֲלוֹת הוא שם כולל לקובץ של חמישה-עשר מזמורי תהילים בפרקים ק"כ–קל"ד בתהילים, הפותחים כולם במילים "שיר המעלות", למעט מזמור קכ"א, הפותח ב"שיר למעלות"

רש"י: בהתבסס על המשנה אומר שמזמורים אלו היו שרים הלוויים בבית המקדש, כאשר עמדו על 15 מעלות (מדרגות) העולות מעזרת נשים לעזרת ישראל.

### הערה:

עדות המזרח נוהגות לומר את מזמור קכא' בתפילת מעריב לפני "עלינו לשבח".  
מזמור קכא' כלול גם בקידוש לבנה.

מבנה המזמור:

המזמור מחולק לשני חלקים

פס' א'-ב'-

המתפלל עצמו מדבר ( שואל את עצמו " מאין יבוא עזריי ומשיב " עזרי מעם ה'...")  
, מדובר באדם שיוצא לדרך או שנמצא בצרה המביע את הביטחון שלו בה'.

פס' ג'-ח' –

הדוברים הם אנשים המברכים את הדובר הראשון בדברי עידוד וחיזוק. אלו קרוביו וידידיו של הדובר הראשון שנפרדים ממנו בדברי עידוד.

הוכחה שפס' א'-ב' נאמרו ע"י הדובר עצמו בכך שהם כתובים בגוף ראשון

א. אֶשָׂא עֵינַי, אֶל-הַהָרִים -- מֵאֵין, יָבֹא עֲזָרִי.  
ב. עֲזָרִי, מֵעַם יְהוָה -- עֲשֵׂה, שְׂמִים וְאֶרֶץ.

הוכחה שפס' ג'-ח' נאמרו ע"י אנשים אחרים אל הדובר בכך שהם נאמרים בגוף שני-נוכח

ג. אֶל-יְתֵן לְמוֹט רַגְלְךָ; אֶל-יָנוּם, שְׁמֶרְךָ.  
ד. הֲיֵה לֹא-יָנוּם, וְלֹא יִישָׁן -- שׁוֹמֵר, יִשְׂרָאֵל.  
ה. יְהוָה שְׁמֶרְךָ; יְהוָה צִלְּךָ, עַל-יַד יְמִינְךָ.  
ו. יוֹמָם, הִשְׁמֵשׁ לֹא-יִכְפֹּה; וַיְרַח בְּלִילָה.  
ז. יְהוָה, יִשְׁמְרְךָ מִכָּל-רָע: יִשְׁמֵר, אֶת-נַפְשְׁךָ.  
ח. יְהוָה, יִשְׁמֵר-צִאתְךָ וּבואְךָ -- מֵעֵתָה, וְעַד-עוֹלָם.

### מלה מנחה:

היא מלה או שורש לשוני שחוזרים על עצמם פעמיים רבות בתוך הטקסט ויש למלה זו משמעות ובכך שהיא חוזרת שוב ושוב, מלה זו מנחה אותנו לשים לב לתוכן העקרי של הקטע.

### הערה:

במזמור קכ"א יש מילה מנחה והיא ההטיות השונות של השורש ש.מ.ר.

א שִׁיר, לְמַעַלּוֹת:  
אָשָׂא עֵינַי, אֶל-הַהַרִים -- מֵאֵין, יָבֵא עֲזָרִי.  
ב עֲזָרִי, מֵעַם יְהוָה -- עֲשֵׂה, שָׁמַיִם וָאָרֶץ.  
ג אֶל-יָתֵן לְמוֹט רַגְלֶךָ; אֶל-יָנוּם, שְׁמֹרֶךָ.  
ד הִנֵּה לֹא-יָנוּם, וְלֹא יִישָׁן -- שׁוֹמֵר, יִשְׂרָאֵל.  
ה יְהוָה שְׁמֹרֶךָ; יְהוָה צִלְּךָ, עַל-יַד יְמִינֶךָ.  
ו יוֹמֵם, הִשְׁמֵשׁ לֹא-יִכָּפֵה; וַיָּרַח בְּלִילָה.  
ז יְהוָה, יִשְׁמְרֶךָ מִכָּל-רָע: יִשְׁמֹר, אֶת-נַפְשְׁךָ.  
ח יְהוָה, יִשְׁמֹר-צִאתְךָ וּבֹאֲךָ -- מֵעַתָּה, וְעַד-  
עוֹלָם.

### שאלה:

מה רוצה המשורר להביע באמצעות ריבוי השימוש בשורש ש.מ.ר.?

### תשובה:

המשורר מביע את בטחונו ואמונתו בשמירת ה' ואת הצורך שלו בשמירה זו.



### שימו לב:

המשורר מדגיש כי שמירת ה' היא מקיפה :  
לאורך כל הדרך - יהוה, ישמר-צאתך ובואך  
בכל זמן ( ביום ובלילה) - הנה לא-ינזק, ולא יישן-- **שומר, ישראל.**  
עכשיו ובעתיד- יהוה, ישמר-צאתך ובואך-- מעתה, ועד-עולם.

### שאלה:

על מי נאמר מזמור זה?

### תשובה:

המפרשים חלוקים בדעתם ,

- יש שאומרים שמזמור קכא' הוא מזמור של האדם היוצא לדרך או האדם שנמצא בצרות (האדם הפרטי)
- יש שאומרים שמזמור קכא' הוא מזמורם של השבים מן הגלות שמחזקים את עצמם בכך שה' שומר אותם בזמן שהם בגלות. (עם ישראל)

### הוכחות שהמזמור מדבר על אדם שיוצא לדרך , נלמד:

- א. תיאור מצבו של המשורר שמסתכל על ההרים ( תיאור של אדם ההולך בדרך ) .
- ב. המזמור מסתיים במילים "ה' ישמור צאתך ובואך"
- ג. המשורר מתאר סכנות שאורבות בדרך : חוס שמש, " יומם השמש לא יככה"  
וסכנות בלילה " וירח בלילה", וכן נפילות " אל יתן למוט רגליך"

פס' א'-ב' דברי האדם היוצא לדרך

א שִׁיר, לַמַּעֲלוֹת:  
אֲשָׂא עֵינַי, אֶל-הַהַרִים-- מֵאֵין, יָבֵא עֲזָרִי.  
ב עֲזָרִי, מֵעַם יְהוָה-- עֲשֵׂה, שָׁמַיִם וָאָרֶץ.

הערה: המפרשים מתייחסים לנשיאת העיניים להרים בדרכים שונות:

מלבי"ם: מבט למעלה אל ראשי ההרים של **אדם הנמצא במצוקה** בחיפוש אחרי עזרה, ההצלה.

דעת מקרא: מבט למעלה אל ראשי ההרים של **אדם ההולך בדרך**, ומחפש האם יש מישהו שיבוא מבין ההרים לעזור לו ויגן עליו מסכנות הדרך.

מדרש תהילים: ההרים הם משל לאבות (אברהם, יצחק ויעקב), עם ישראל פונה אל האבות ביום הדין ומצפים שיבוא לעזרתם וידברו עליהם זכויות. אך המסקנה שמי שיעזור הוא עושה שמים וארץ (ה').

שימו לב: לפי המלבי"ם ודעת מקרא, מתייחסים להרים במשמעותם הגיאוגרפית (מקומות גבוהים), המדרש מתייחס להרים כמשל לאבות.

פס' ג'-ח'

- תשובות החברים שמעודדים את האדם שנמצא במצוקה ( מצודת דוד )
- תשובות החברים המברכים ומעודדים את האדם היוצא לדרכו וחושש מסכנות הדרך :

ג אל-יתן למוט רגלך; אל-ינזם, שמךך.  
ד הנה לא-ינזם, ולא יישן-- שומר, ישךאל.

המלבי"ם:

לא ינזם – אין אצל ה' חולשה ולכן הוא לא ישן. לא ישן- אין לה' כלל צורך בשינה.

**הניגוד בין ה' לשומר בשר ודם?**

ה'	שומר בשר ודם
לא יתרשל לעולם בשמירתו, שאין אצל ה' חולשה	עלול להתרשל ולהירדם בשמירתו מתוך חולשה
לא צריך לישון, ואינו צריך במחליף	צריך לישון ולתת לאדם אחר להחליף אותו בשמירתו

**הערה:** בפסוקים אלו ישנה הבעת ביטחון מלא של המדבר, בשמירתו של ה' הנמשכת כל הזמן, תוך אמון מוחלט שלא יקרה לו כל רע, כי רק אצל שומר בשר ודם יכולה להיות תקלה בשמירתו, מה שאין כך אצל ה'.

ה יְהוָה שֹׁמֵר; יְהוָה צֹלֵךְ, עַל-יַד יְמִינֶךָ.

למילה צל יש שתי משמעויות :

צל- הגנה מפני השמש.

צל עצמי- צל האדם

מצודת ציון : ה' צלך- ה' מגן על האדם , כמו הצל שמגן על האדם מהשמש.

רד"ק : ה' נמצא על יד האדם והולך איתו לכל מקום , כמו הצל שלצידו

ו יוֹמָם, הַשֶּׁמֶשׁ לֹא-יִכָּפֶה; וַיֵּרַח בְּלַיְלָה.

הסבר:

ה' שומר על האדם גם מפני חום השמש ביום, וגם מפני סכנות הלילה.

הערה:

האדם לא יכול להתגונן ולהגן מפני ה', זאת שמירה שרק הקב"ה יכול לעשות

ז יְהוָה, יִשְׁמְרֶךָ מִכָּל-רָע: יִשְׁמֹר, אֶת-נַפְשְׁךָ.  
ח יְהוָה, יִשְׁמֹר-צִאתְךָ וּבואְךָ-- מֵעֵתָה, וְעַד-עוֹלָם.

”ה' ישמור צאתך ובואך”

א. ה' ישמור על האדם היוצא לדרך ( לפי ההבנה שהמזמור עוסק באדם היוצא לדרך וחושש מסכנות הדרך), והכוונה שה' ישמור עליו מרגע יציאתו לדרך עד חזרתו.

ב. ה' שומר על האדם כל הזמן בכל מקום אליו הוא הולך ובכל זמן .

ג. ה' שומר על עם ישראל גם בגלות וגם בחזרתם מהגלות.

### הערה :

בפרק מודגשת העובדה ששמירת ה' נמשכת בכל זמן, כל הזמן ובכל מקום.

### שמירת ה' בכל זמן :

- גם ביום וגם בלילה :

"יִוָּמָם, הַשֶּׁמֶשׁ לֹא-יִכָּכֶה ; וַיָּרַח בַּלַּיְלָה"

### שמירת ה' כל הזמן :

- ה' לא מפסיק לשמור על האדם –

"הִנֵּה לֹא-יָנוּם, וְלֹא יִישָׁן-- שׁוֹמֵר, יִשְׂרָאֵל"

- ה' מלווה את האדם כל הזמן כמו הצל של האדם- "

"יְהוָה שֹׁמֵרְךָ ; יְהוָה צִלְּךָ, עַל-יַד יְמִינְךָ"

- ה' ישמור על האדם תמיד-

" יַעֲתֶה, וְעַד-עוֹלָם"

### שמירת ה' בכל מקום :

- ה' שומר על האדם גם בביתו וגם בצאתו לדרך-

"יְהוָה, יִשְׁמְרֶךָ-צֵאתְךָ וּבֹאֶךָ"-

- ה' מלווה את האדם בכל מקום ( כמו הצל של האדם)-

"יְהוָה שֹׁמֵרְךָ ; יְהוָה צִלְּךָ, עַל-יַד יְמִינְךָ"

## פרק קכ"ו-

### שמחת השבים לציון

א שִׁיר, הַמַּעֲלוֹת:  
בְּשׁוֹב יְהוָה, אֶת-שִׁיבַת צִיּוֹן-- הֵייוֹנוּ, כְּחֻלְמִים.  
ב אֲזַי מְלֵא שְׁחוֹק, פִּינוּ-- וּלְשׁוֹנְנוּ רִנָּה:  
אֲזַי, יֹאמְרוּ בְּגוֹיִם-- הֲגִדִיל יְהוָה, לַעֲשׂוֹת עִם-אֱלֹהִים.  
ג הֲגִדִיל יְהוָה, לַעֲשׂוֹת עִמָּנוּ-- הֵייוֹנוּ שְׂמֵחִים.  
ד שׁוֹבָה יְהוָה, אֶת-שְׁבוּתָנוּ (שְׁבִיתָנוּ)-- כְּאֶפְיָקִים בְּנֶגֶב.  
ה הַזִּרְעִים בְּדַמְעָה-- בְּרִנָּה יִקְצְרוּ.  
ו הַלֹּחֵד יִלָּךְ, וּבְכַה-- נִשְׂא מִשָּׁד-הַזָּרַע:  
בֹּא-יָבֵא בְּרִנָּה-- נִשְׂא, אֶלְמַתְיוֹ.

### נושא המזמור-

שמחת השבים לציון.

שאלה: מהו זמן חיבור המזמור?

הסבר השאלה:

**בפרק יש שימוש בלשון עתיד:**

" אֲזַי מְלֵא שְׁחוֹק, פִּינוּ-- וּלְשׁוֹנְנוּ רִנָּה:  
אֲזַי, יֹאמְרוּ בְּגוֹיִם-- הֲגִדִיל יְהוָה, לַעֲשׂוֹת עִם-אֱלֹהִים."  
**ויש פעלים המתארים את גאולת השבים בלשון עבר**

" ...בְּשׁוֹב יְהוָה, אֶת-שִׁיבַת צִיּוֹן-- הֵייוֹנוּ, כְּחֻלְמִים "  
" הֲגִדִיל יְהוָה, לַעֲשׂוֹת עִמָּנוּ-- הֵייוֹנוּ שְׂמֵחִים "

### תשובה:

מצודת דוד: המזמור נאמר בזמן שעם ישראל עוד בגלות, " בשוב ה' ציון" בעתיד כאשר ישיב ה' לציון את הגולים.

### **המשורר נוקט בסגנון הנקרא "עבר נבואי"**

הוא מתאר את העתיד, כאילו הוא חיי בזמן שהנבואה תתרחש, ולכן הוא משתמש בלשון עבר, על נבואה שעוסקת בעתיד.

### שאלה:

מי חבר את המזמור?

### הסבר השאלה:

בגמרא במסכת בבא בתרא נאמר שדוד חבר את ספר תהילים ע"י עשרה זקנים, מבחינה היסטורית יש קושי להבין כיצד מתאר דוד אירועים של שיבת ציון מגלות, כאשר בית המקדש הראשון עדיין לא נבנה.

### תשובה:

אבן עזרא ומצודת ציון: דוד חבר את כל מזמורי התהילים, ומזמור קכ"א העוסק בשיבת ציון, נאמר ברוח הקודש (בנבואה).

### מלבי"ם

דוד כתב את ספר תהילים, אך יש מזמורים בספר תהילים שנכתבו ע"י נביאים מאוחרים לדוד, שחיו בימי עזרא הסופר (שיבת ציון), ומזמור קכ"א נכתב על ידי הנביאים המאוחרים (לפי המלבי"ם ניתן להסביר שהמזמור נאמר בזמן שיבת ציון ולא כנבואה על העתיד).

המלבי"ם מסביר שכוונת הגמרא שדוד חבר את ספר תהילים, היא שכל המזמורים שנאמרו מהאדם הראשון ועד עזרא, נקראים על שמו של "דוד נעים זמירות ישראל"



**א שיר, המעלות:**  
**בשוב יהוה, את-שיבת ציון-- היינו, כחלמים.**

**שלושה דרכים שונות להבנת הפסוק.**

המפרשים מפרשים בצורה שונה את המילים " בשוב" ו"שיבת" ציון , למרות שהשורש שלהן דומה (ש.ו.ב).

( יש כאן "לשון נופל על לשון" - צירוף לשוני שבו ישנן שתי מילים (או יותר) בעלות הגייה דומה (או אותיות שורש דומות) אך משמעותן שונה)

**אבן עזרא:**

"בשוב" – כאשר ישיב (יחזיר) ה' את עם ישראל לארצו  
"שיבת"– ישבו ( מלשון ישיבה) עם ישראל בארצו  
ה' ישיב (יחזיר) את ישיבת עם ישראל בארצו.

**מצודת דוד:**

בשוב- מלשון החזרה ( בדומה לאבן עזרא)  
שיבת- מלשון השבויים  
ה' ישיב ( יחזיר) את השבויים בגלות לציון (לארץ ישראל)

**רד"ק**

בשוב- בהנחה ( בנחת ובשלוה)  
שיבת ציון- חזרה לארץ ישראל  
ה' ישיב את עם ישראל לארצו בנחת ובשלוה



**שאלה:**

” היינו כחולמים” - מה החלום עליו מדבר המשורר ?

**תשובה:**

**אבן עזרא:** כאשר מגיעה הגאולה האדם שרואה אותה מרגיש עצמו כאילו הוא נמצא בחלום.

**מצודת דוד:** כאשר מגיעה הגאולה, כל הצרות של הגלות דומות לחלום שעבר ונעלם ואין לו יותר חלק במציאות החיים.

ד שׁוֹבֵה יְהוָה, אֶת-שַׁבְּתוֹנוֹ (שְׁבִיתָנוּ) - - פְּאִפְיָקִים בְּנֶגֶב.

**הסבר:**

אפיקי הנחלים בנגב בדרך כלל יבשים, אך בזמן שטפון הם מתמלאים במהירות במים שוצפים.

**מצודת דוד:** הדימוי של הגאולה לאפיקי הנגב, מבטא את אופן השיבה מן הגלות שתהיה בחוזק כמו המים הזורמים בחוזקה באפיקי הנגב בזמן השיטפונות.

**רד"ק:** הדימוי של הגאולה לאפיקי הנגב, מבטא את הפליאה מהגאולה בהיותה בלתי צפויה ומופתית.



ה הזרעים בְּדַמְעָה-- בְּרִנָּה יִקְצְרוּ.  
ו הַלֹּחַד יִלָּךְ, וּבִכְה-- נִשָּׂא מִשָּׁךְ-הַזָּרַע:  
בָּא-יָבֵא בְּרִנָּה-- נִשָּׂא, אֶלְמִתְיוּ.

### **הסבר:**

פסוקים אלו מתארים את תחושותיו של החקלאי –

בתחילת העונה החקלאית הוא זורע בדמע, ובוכה בעת שהוא נושא את שק הזרעים (משך הזרע), הבכי הוא מתוך החשש שאין הוא יודע כמה תצמיח האדמה בסוף העונה ומה יצא לו מכל העבודה הקשה.

בסוף עונת החקלאות, כאשר רואה החקלאי את תבואת השדה, הוא שמח בקצירת התבואה ובנשיאת האלומות.

### **המפרשים מסבירים את המשל שבפסוקים:**

המשל מבטא את שיתרחש בעם ישראל שיחזרו לארצם מהגלות:

בגלות עמל עם ישראל בתורה ובמצוות מתוך צפייה לבוא הגאולה, אך אין הוא יודע אם עמלו יזכה אותו לראות בגאולת ישראל ובזמן זה הגויים מקנטרים אותם, כי הם סתם עמלים קשה וסובלים בגולה.

כאשר באה הגאולה הם ישמחו ויהיו מאושרים, כמו החקלאי השמח בקצירת התבואה ובנשיאת האלומות.

**פרק קל'**

**תחינת האדם הזועק אל אלוהיו ממעמקים בבקשו סליחה ואת קרבת אלוהים**

**א שִׁיר הַמַּעֲלוֹת:**  
**מִמַּעַמְקִים קָרָאתִיךָ יְהוָה.**  
**ב אֲדַנִּי, שְׁמָעָה בְּקוֹלִי:**  
**תְּהַיִּינָה אֲזַנֶּיךָ, קִשְׁבוֹת-- לְקוֹל, תַּחֲנוּנָי.**  
**ג אִם-עֲוֹנוֹת תִּשְׁמַר-יְהוָה-- אֲדַנִּי, מִי יַעֲמֹד.**  
**ד כִּי-עֲמָדָה הִסְלִיחָה-- לְמַעַן, תִּגְרָא.**  
**ה קוֹיִתִי יְהוָה, קוֹתֵה נַפְשִׁי; וְלִדְבָרוֹ הוֹחֵלְתִי.**  
**ו נַפְשִׁי לֹאדַנִּי-- מִשְׁמָרִים לְבַקֵּר, שְׁמָרִים לְבַקֵּר.**  
**ז יַחַל יִשְׂרָאֵל, אֶל-יְהוָה: כִּי-עַם-יְהוָה הִחְסָד; וְהִרְבָּה עֲמוֹ פְדוּת.**  
**ח וְהוּא, יַפְדֶּה אֶת-יִשְׂרָאֵל-- מִכָּל, עֲוֹנוֹתָיו.**

**א שִׁיר הַמַּעֲלוֹת:**  
**מִמַּעַמְקִים קָרָאתִיךָ יְהוָה.**  
**ב אֲדַנִּי, שְׁמָעָה בְּקוֹלִי:**  
**תְּהַיִּינָה אֲזַנֶּיךָ, קִשְׁבוֹת-- לְקוֹל, תַּחֲנוּנָי.**

**שאלה:**

מהי הבקשה אותה מבקש המתפלל בפסוק ב'?

**תשובה:**

המתפלל מבקש מה' שישמע את בקשתו, המתפלל מבקש שה' יתיחס אליו וישמע אותו.

ה' שמע בקולי	ממעמקים קראתיך
תהיינה אוזנייך קשובות	לקול תחנוני

### הסבר:

המפרשים מסבירים בדרכים שונות את משמעות המילה מעמקים.

**מצודת דוד:** מעמקים = עומק הצרות

**רד"ק:** מעמקים = עומק צרות הגלות.

**מלבי"ם:** מעמקים = מעמקי נפשו של האדם

מעמקים = מקום עמוק המראה על התרחקותו מה' בגלל חטאיו.

ג אם-עונות תשמר-יה-- אֲדַנִּי, מִי יַעֲמֹד.  
ד כִּי-עֲמַד הַסְּלִיחָה-- לְמַעַן, תִּוְרָא.

### הערה:

1. בפסוקים א'-ב' המשורר בקש שה' ישמע לתפילתו ( לקולו)

בפסוקים ג'-ד' המשורר מבקש שה' יסלח לו על חטאיו

2. בפסוק ג', יש ספק לגבי סליחת ה' על העוונות - " אם עוונות תשמור ה'".

בפסוק ד' יש ודאות לגבי הסליחה של ה' - "כי עמד הסליחה"

3. "למען תורא"- לשון יראה ( למען יראו בני האדם , ממך ה')

### הנימוקים לקבלת הסליחה על העוונות:

- א. כל אדם חוטא , ואם ה' לא יסלח לאדם החוטא , אף אחד לא יוכל לעמוד בדין לפני ה' - " **אם-עוונות תשֶׁמֶר-יְהוָה-- אֲדַנִּי, מִי יַעֲמֵד**"
- ב. הכפרה על החטא תביא לכך שהאדם יהיה ירא אלוקים- " **כִּי-עֲמַד הַסְּלִיחָה-- לְמַעַן, תִּירָא**"

**שמירת העוונות תביא לייאוש מהתיקון , לעומת זאת הכפרה על העוונות תחזק את האדם ותגרום לכך שירצה לתקן , מתוך הבנה שיש אפשרות לתיקון – הסליחה מאת ה' תגדיל את יראת ה'**

### פירוש המלבי"ם:

#### 1) "כי עמד הסליחה"

יש הבדל בין הסליחה של בשר ודם לבין הסליחה של ה'.

- א. **סיבת הסליחה** : אצל בני האדם סיבת הסליחה קשורה לאדם שסולחים לו ( החוטא בקש סליחה , הסולח מרחם על החוטא, החוטא מצא חן בעיני הסולח)
- אצל ה' הסליחה היא מהותו – שהוא רוצה בהמשך קיום העולם, שאי אפשר שיהיה א-ל לעולם בלי שהוא יסלח לבני האדם ( מדרש : אמר אברהם אבינו לה' " אם דין אתה מבקש – אין עולם, ואם עולם אתה מבקש אין דין")
- ב. **השפעת הסליחה** : אצל בני האדם הסליחה מבטלת את העונש , אבל לא את המעשה ( החטא), אצל ה' מבוטל העונש ומבוטל המעשה ( סליחה מוחלטת).

#### 2) "למען, תירא"

האדם שרוצה שיראו מפניו , לא ירצה לסלוח , כיוון שחושב שאם הוא יוותר על הענישה , אנשים יפסקו לפחד ממנו , שכוחו בא מתוך פעולות הענישה והחשש של האנשים מפניו.

ה' איננו חושש מנתינת הסליחה , שכוחו ועוצמתו אינם מגיעים מהעונש , אלא מתוך גדלותו ורוממותו וזה מתגלה עוד יותר כאשר ה' סולח ( פעולת הסליחה מראה שאין כוחו של ה' בא מתוך פעולת הענישה).

**הסליחה האמתית והשלמה היא חלק מהותי ממידותיו של הקב"ה, ומהדרך בה ה' מנהיג את העולם והיא קיימת רק אצל ה'**

ה קוֹיִתִי יְהוּה, קוֹתָה נְפֹשִׁי ; וְלִדְבָרוֹ הוֹחֵלֵתִי.

**שאלה:**

קוֹיִתִי ה' - מהי התקווה לה מקווה המשורר?

**תשובה**

דעת מקרא - המתפלל מקווה לשמוע את ה' (וְלִדְבָרוֹ הוֹחֵלֵתִי) שסולח לו על החטאים

(לפי הפירוש למעמקים בפס' א' שהם עומק הריחוק מה' בגלל החטאים)

רד"ק - המתפלל מצפה שהבטחות ה' (וְלִדְבָרוֹ הוֹחֵלֵתִי) על הגאולה תתממשנה

( בהמשך לפירושו של הרד"ק את המעמקים בפס' א - צרות הגלות).

**שאלה:**

מדוע יש כפילות בתקוה לה' ? ( "קוֹיִתִי יְהוּה, קוֹתָה נְפֹשִׁי" )

**תשובה:**

מצודת דוד: כפל הדבר להתמדתו (להראות שהתקווה לקרבת ה' נמשכת תמיד).

רש"י: קווי אחר קווי - האדם ממשיך לקוות לה' גם אם הוא לא נענה מה' ( מקווה לא נענה ממשיך לקוות...).

ו נְפֹשִׁי לֹאֲדַנִּי -- מְשֻׁמְרִים לְבָקֶר, שְׁמֹרִים לְבָקֶר.

**מלבי"ם:**

המשורר אומר: שנפשו מצפה לה' יותר ממה ששומרי הלילה מצפים לבוקר שכבר יגיע, שתסתיים משמרתם - " נְפֹשִׁי לֹאֲדַנִּי -- מְשֻׁמְרִים לְבָקֶר"

"שְׁמֹרִים לְבָקֶר" המלבי"ם מפרש שמדובר בשומרי בוקר - שומרים שעושים את עבודתם בלילה ושעולה היום נפסקת עבודתם, כך המתפלל מצפה לה' כמו השומר שמצפה לבוקר, ויודע המתפלל בוודאות שה' יופיע, כמו שהוא יודע בוודאות שעבודתו תסתיים, שהבוקר יעלה (אין הוא תלוי בשומר בשר ודם שיחליף אותו, ואולי משמרתו לא תסתיים כי השור לא יבוא).

ז יחל ישראל, אל-יהוה: כי-עם-יהוה החסד; והרבה עמו פדות.  
ח והוא, יפדה את-ישראל-- מפל, עונתיו.

### שים לב:

בפסוקים האחרונים עובר המשורר לדבר על כלל ישראל (יחל ישראל, יפדה את-ישראל) עד כאן הוא התפלל לה' בלשון יחידי (קראתיד, בקולי, תחנוני, קויתי, הוחלתי, נפשי).

המעבר מהפרטי לכלל ישראלי, מלווה בשינוי תחושת המשורר, מחוסר ביטחון כשהוא מתפלל בשם עצמו, לביטחון מלא בסליחת ה' כשהוא מתפלל עם כלל ישראל..

### הערה:

בפסוקים ז'-ח' אומר המשורר שהיחס של ה' לעם ישראל כולל בתוכו חסד ופדות, ולכן ודאי שה' יענה לפניו עם ישראל, יסלח להם ויפדה אותם, והדבר מהווה עידוד לעם ישראל.

### הערה:

תשובת ה' איננה מופיעה במזמור, אך הסיום (פסוק ח'- והוא, יפדה את-ישראל-מפל, עונתיו.) ממתיק את תחושת החיסרון בתשובה ברורה של ה', בכך שהמשורר מבטיח שה' יענה לישראל.